Gültekin TÜRKOĞLU
TEK Eski Genel Müdürü

Elektrik talebinde düşme olmasaydı ekonomik kriz yerine elektrik krizini yaşanabilirdi

Ekonomik kriz paketleri ve elektrik sektörü

Elektrik sektöründe spekülatif mahiyetteki kazançlara yer yoktur. Son ekonomik krizden ders çıkarılmasına rağmen hala serbest piyasa düzeninden vazgeçilmemesi ve eski yanlışlarda ısrar edilmesi elektrik enerjisi sektörünün yarını için güven vermemektedir.

Küresel ekonomik krizin etkilerini azaltmak için üzerinde görüş birliğine varılan, alınması gereken önlem; piyasalarda yaşanan durgunluğun önlenmesi, bunun için de sanayi üretiminin artırılmasıdır.

Toplam elektrik üretimimizin yüzde 60'ı sanayi kuruluşlarımız tarafından harcandığına göre sanayi üretimimizin artışı da elektrik enerjisinin yeterli ve ucuz olmasına bağlıdır.

Oysa elektrik sektöründe serbest piyasa sistemine geçtiğimiz 2001 yılından günümüze değin, elektrik üretimini yeterli düzeyde artırmış olduğumuzu söylemek mümkün değildir. Eğer ekonomik kriz nedeni ile elektrik talebinde düşme olmasaydı şimdi belki de ekonomik kriz yerine elektrik krizini tartışıyor olacaktık.

2001 yılında kabul ettiğimiz elektrikte serbest piyasa modeli sonucu elektrik yatırımları durmuş, o günden bu yana kayda değer bir üretim tesisi işletmeye açılamamıştır. Oysa elektrik enerjisi depo edilemediğine göre; elektriğin talebin oluştuğu anda talep kadar üretilmesi gerekir. Bunun için üretim tesisi yatırımlarının aksatılmadan devam etmesi gerekir. Aksi durumda sanayi üretimi, kendisi yönünden şartlar ne kadar olumlu olursa olsun elektrik üretiminin yetersizliğinden ötürü olumsuz yönde etkilenecektir. Krizden çıkış önerileri belirlenirken, bu öneriler paketi içine elektrik yatırımlarının önünü açacak önlemlerin de dahil edilmesi şarttır. Aksi takdirde ekonomik önlemler paketi eksik kalacaktır.

Elektrik sektöründe serbest piyasa modeline geçerken, bu model, elektrik yatırımlarının Hazine'ye yük olmadan, tamamen rekabet şartları içerisinde yapılması ve bunun sonucunda ucuz fiyatla ve yeterli miktarda elektriğin tüketiciye sunulması olarak takdim edilmişti. Bu süre içerisinde rekabet ve ucuzlama sağlanamadığı gibi elektriği yeterli miktarda tüketiciye ulaştırmak da mümkün olamamıştır. Bunda serbestleşmeyi yanlış yorumlamak başlıca etken olmuştur.

Öncelikle serbestleşmeyi özelleştirme ile eş anlamlı olarak ele almak ve önceliği özelleştirmelere vermek yanlıştır. **"Özelleştirme olmadan serbest piyasa düzeni olamaz"** diye bir kural yoktur. Başta Fransa olmak üzere AB ülkelerinin birçoğunda görüldüğü gibi serbest piyasa düzenine rağmen özelleştirmelere sıcak bakılmamaktadır. Kaldı ki bizim gibi yatırım ihtiyacı olan bir piyasada özelleştirme olgusu yatırımların önünü tıkayan bir işlev de görmektedir. Yatırımcı ister istemez parasını, riski yüksek olan yeni yatırıma harcayacağına, işlemekte olan hazır bir üretim tesisine yatırmayı tercih edecektir.

Serbestleşmenin bir başka yanlış yorumu ise kamunun yatırım yapmasının yasaklanmasıdır. Oysa yine bu konuda AB ülkelerinden örnekler verilmesi gerektiğinde o ülkelerde böyle bir yasaklama ile karşılaşılmadığını söyleyebiliriz.

Serbestleşmede esas olan verimliliktir. Verimli çalışması şartıyla kamu elektrik kurumlarının piyasada yer alması engellenmemektedir. Aksi takdirde özel kesim rekabette yalnız kalmakta ve tekelleşmeye yönelik girişimler ortaya çıkmakta, rekabetin sağlanması da mümkün olamamaktadır.

Bu yüzden kamu elektrik kuruluşlarına da yatırımlara ve piyasaya faaliyetlerine etkin olarak katılma olanağı sağlanmalıdır. Bu sayede yatırımların hızlanması sağlanacağı gibi piyasada tam bir rekabet ortamı içerisinde elektrik fiyatlarının ucuzlaması mümkün olacaktır.

Elektrik enerjisine aşırı kâr edilecek bir sektör gözü ile bakmak yerine bir kamu hizmeti olarak bakmak gerekmektedir. Bugün dünyada 1.6 milyar kişinin elektrik hizmetlerinden yeteri kadar yararlanamadığı bir gerçektir. Onların da bu hizmetten yararlanmak en doğal haklarıdır. Eğer elektrik sektörü sadece kâr amacına yönelik olarak işletilirse bu 1.6 milyar kişi hiçbir zaman bu hizmetten yararlanamayacaktır. İşte bu nedenledir ki elektrik, bir kamu hizmeti olarak kabul edilmektedir.

Elektrik sektörü yüksek kârlarla çalışan bir sektör değildir. Büyük finansman ihtiyacını uzun süreli geri ödemelerle karşılamak zorundadır. Böylece yatırım maliyeti azalacak elektrik maliyeti de ucuzlayacaktır. Bu nedenle elektrik sektöründe spekülatif mahiyetteki kazançlara yer yoktur. Son ekonomik krizin bütün bunları bize öğretmesine rağmen hala serbest piyasa düzeninden vazgeçilmemesi ve eski yanlışlarda ısrar edilmesi elektrik enerjisi sektörünün yarını için hiç de güven vermemektedir.

Elektrik enerjisi sektöründeki bütün bu sorunlara çözüm getirmeyen kriz önlem paketleri bizi ekonomik durgunluktan kurtaramayacaktır. ■

ENERJİ KİTAPLIĞI

Hakkı ÜNLÜ EMO Kütüphane Birimi

Enerji Söyleşileri

Sunumlar: Oğuz Türkyılmaz, Haluk Direskeneli, Tülin Keskin, H. Caner Özdemir, Baskı Kasım 2008
Yayımlayan: TMMOB Makina Mühendisleri Odası Ankara Şubesi

Makina Mühendisleri Odası (MMO) Ankara Şubesi, enerji alanında gerçekleştirdiği 4 söyleşide yapılan sunumları ve katılımcıların görüşlerini **"Enerji Söyleşileri"** başlığı altında kitaplaştırmış. MMO Ankara Şubesi'nin Haziran-Temmuz 2008 döneminde gerçekleştirdiği söyleşiler, **"Türkiye'de enerji politikalarının değerlendirilmesi"**, **"Türkiye'de termik santraller"**, **"Enerji verimliliği politikaları ve uygulamaları"**, **"Enerji sektöründe bağımsız idari otoriteler ve rekabet"** konu başlıklarından oluşuyor. MMO Enerji Komisyonu üyeleri olan **Oğuz Türkyılmaz**, **Haluk Direskeneli**, **Tülin Keskin** ve **H. Caner Özdemir**'in sunumlarından oluşan kitabın sunuşunda, enerjinin kamusal bir hak olduğu vurgulanıyor.

Kitapta ilk bölüm olarak yer alan Oğuz Türkyılmaz'ın sunumunda Türkiye'nin enerji alanındaki potansiyeli ve üretim konusunda ayrıntılı bilgilere yer verilirken, dışa bağımlılık eleştirisinin yanında yerli ve yenilenebilir kaynakların değerlendirilmesine yönelik vurgu dikkat çekiyor. Haluk Direskeneli'nin sunumunda ise termik santrallarda yaşanan sorunlara örneklerle yer verilirken, kömür alanında yaşanan tıkanıklığın var olan potansiyelin harekete geçirilmesiyle aşılabileceği anlatıldı. Tülin Keskin'in sunumu ise kurulu güç, üretim ve tüketim verilerini sektörel bazda ve enerji verimliliği açısından değerlendiriyor. Keskin'in sunumunda, verimli enerji kullanımına yönelik Türkiye'de yapılabilecekler ayrıntılı olarak anlatılırken, yasal mevzuat hakkında da bilgilendirme yapılıyor. Caner Özdemir'in sunumunda ise ABD başta olmak üzere gelimişmiş ülkelerdeki enerji alanında faaliyet gösteren idari otoritelerin tarihsel gelişimi ve uygulamaları aktarılırken, Türkiye'deki yapılanma ayrıca ele alınıyor.

Dünya Enerji Görünümü 2008

Uluslararası Enerji Ajansı Raporu Kasım, 2008

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) Dünya Enerji Görünümü raporunu, Kasım ayında kitaplaştırarak yayımladı. **"2030'a Kadar Küresel Enerji Trendleri"**, **"Petrol ve Gaz Üretim Beklentileri"** ve **"Enerjinin İklim Politikalarında Rolü"** olmak üzere üç bölüme ayrılan kitapta, enerji üretimi ve tüketimindeki mevcut yapının çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda sürdürülebilir olmadığı tespitine yerildi.

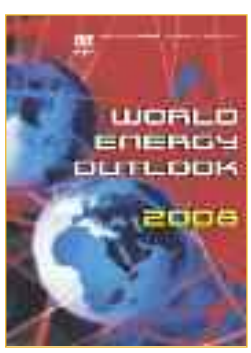

"Ucuz ve güvenli enerji kaynakları sağlanması" ile **"düşük karbonlu, verimli ve çevre dostu enerji kaynakları ihtiyacı"** temel iki sorun olarak saptanan kitabın girişinde şöyle denildi: **"Yapılması gerekenler bir enerji devrimi sayılabilecek kadar kapsamlı. Dünya Enerji Durumuna Bakış Raporu bu değişimin kararlı politik etkinliklerle nasıl gerçekleştirilebileceği ve ne gibi sonuçlar doğuracağı konularını incelemekte, başarıya ulaşılamadığı takdirde ortaya çıkacak durumu göstermektedir."**

Kitabın ilk bölümünde genel ekonomi, nüfus, fiyatlar ve teknolojik gelişmeler ele alınarak raporun altyapısı oluşturulurken, enerji talebi, üretim ve ticareti, yatırımlar konusu ayrıca ele anılıyor. Petrol, doğalgaz, kömür sektörleri tek tek ele alındıktan sonra elektrik üretimi talep-arz, maliyet, fiyat ve enerji kaynakları bazında inceleniyor. Yenilenebilir enerji kaynakları ve kentlerdeki enerji kullanımı ise ayrı başlıklar halinde kitapta değerlendirmeye alınıyor. Kitabın ikinci bölümünde petrol rezervleri, petrol üretimine yönelik analiz ve beklentiler, doğalgaz kaynakları ve üretim beklentileri ayrıntılı başlıklarla yer alıyor. Son bölümde ise iklim değişikliğine ilişkin referans senaryonun çıkarımları, 2012'den sonrasına yönelik iklim politikaları çerçevesi, politika senaryoları, enerji yatırımlarına ilişkin çıkarımlar ele alınıyor. ■